

*„Czytam, myślę, rozumiem i tworzę” – program własny nauczania języka polskiego w klasach IV – VIII szkoły podstawowej
zgodny z nową podstawą programową (Dz. U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356.)
autor: Magdalena Szyndzielorz*

„CZYTAM, MYŚLĘ, ROZUMIEM I TWORZĘ”

MAGDALENA SZYNDZIELORZ

Program własny nauczania języka polskiego w klasach IV–VIII szkoły podstawowej
zgodny z nową podstawą programową (Dz. U. z dnia 24 lutego 2017, poz. 356)
Program nie wymaga pracy z podręcznikiem.

Ogólna charakterystyka programu nauczania.....	3
Cele kształcenia – wymagania ogólne	6
Materiał nauczania	8
Materiał lekturowy	12
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	24
Procedury osiągnięcia celów	38
Warunki realizacji	39
Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów	40

Ogólna charakterystyka programu nauczania

„Czytam, myślę, rozumiem i tworzę” to program własny nauczania języka polskiego w klasach IV – VIII szkoły podstawowej (II etap kształcenia) zgodny z nową podstawą programową (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku, poz. 356).

Dla dzisiejszych uczniów rzeczywistość, którą poznają, jest wynikiem teorii, obrazów i komunikatów medialnych ukazujących się w telewizji, Internecie czy grach komputerowych, stąd chaotyczny, niepewny i niespójny system wartości. Zadaniem współczesnej szkoły powinno być ukazanie prawdziwych wartości i prawidłowych postaw. Celem programu „Czytam, myślę, rozumiem, tworzę” jest wskazanie ważnych, zachęcających do myślenia tekstów kultury oraz przygotowanie do krytycznego odbioru świata mediów. Kultura masowa ma być punktem wyjścia do kultury wysokiej. Uczeń powinien posiadać i rozwijać dociekliwość poznawczą, być aktywny, umieć selekcjonować i wartościować. Ma nie tylko czytać, oglądać i słuchać, ale przede wszystkim myśleć, oceniać, decydować i wybierać.

Program „Czytam, myślę, rozumiem, tworzę” zapewnia nauczycielowi dużą swobodę w doborze materiału literackiego oraz kulturowego oraz daje możliwość dopasowania go do możliwości poznawczych i emocjonalnych uczniów. Zaproponowane teksty kultury są zróżnicowane pod względem stopnia trudności, co umożliwi omawianie wybranych tematów na różnych poziomach. Zakłada się indywidualizację nauczania – nie wszyscy uczniowie muszą czytać, oglądać, badać wszystkie teksty czy wykonywać wszystkie zadania, lecz działania są warunkowane możliwościami dzieci. Chodzi m.in. o to, aby szczególnie uzdolnieni, którzy pracują bardzo sprawnie, nie czekali na swoich rówieśników, tylko w zyskanym czasie zajęli się dodatkowym tekstem czy ćwiczeniem. Jednym z błędów szkolnych jest marnowanie potencjału ucznia. Większość tekstów, poleceń w tradycyjnych podręcznikach adresuje się do przeciętnego ucznia. Słabsi otrzymują teksty, zadania za trudne, mocniejsi zbyt łatwe. Ważne jest więc różnicowanie. Te same zagadnienia można oglądać, analizować na różnych poziomach. Należy indywidualizować zarówno pracę na lekcji, jak i zadania domowe.

Przy wyborze tekstów literackich brano głównie pod uwagę:

- teksty bliskie dziecku, jego doświadczeniu, przede wszystkim te, w które wpisano odbiorcę dziecięcego bądź młodzieżowego (wyjątek: klasyka literacka);
- różnorodność: utwory krótsze i dłuższe; łatwiejsze i trudniejsze; klasyka i literatura dziecięca, proza, poezja, krótkie utwory sceniczne;
- literaturę polską częściej niż światową;
- teksty literatury światowej tylko w dobrym tłumaczeniu;
- unikanie wierszy autorów obcych;
- wiele króciutkich tekstów (aforyzmów, przysłów, powiedzeń, cytatów, ciekawostek, reprodukcji, zdjęć itp.) jako obudowa do właściwych utworów przeznaczonych do omówienia;
- bogactwo tekstów kultury.

Program ma charakter koncentryczno-spiralny. Treści są skupione wokół pewnych zagadnień tematycznych, natomiast umiejętności i pojęcia będą kształcone wielokrotnie przez cały II etap kształcenia. Dzięki temu uczeń będzie dorastał do niektórych zagadnień, a nauczyciel będzie mógł

wracać do wybranych umiejętności i pojęć w różnych kontekstach tematycznych i na różnych poziomach.

Kształcenie językowe realizowane będzie dwutorowo. Będzie ono traktowane nie tylko jako wyposażanie uczniów w narzędzia do lepszego porozumiewania się, ale też jako obserwacja zjawisk językowych i ich opisywanie w celu świadomego, refleksyjnego wykorzystywania języka podczas tworzenia własnych tekstów. Uczeń będzie przyjmował rolę odbiorcy, krytyka i twórcy. Nie chodzi o to, by uczeń posługiwał się definicjami, ale by ćwiczył rozumienie wybranych terminów i czynne posługiwanie się nimi.

Kształcenie literacko-kulturowe realizowane jest w obszarach tematycznych związanych, które w klasach IV – VI związane są z wprowadzeniem ucznia w świat kultury polskiej i europejskiej, zaś w klasach VII – VIII dotyczą one epok literackich i nawiązywania do nich. W każdym obszarze - dziale programu uczniowie poznają nowe teksty, pojęcia, frazeologię itp. oraz kształcą wybrane umiejętności. Ponadto znajdują się tam również teksty okolicznościowe, związane np. ze świętami, zwyczajami, tradycjami, naturą. Każdy dział powinien kończyć się sprawdzeniem zdobytych umiejętności, przypomnieniem najważniejszych pojęć, tekstów, wyciągnięciem wniosków.

Oprócz umiejętności odbioru wypowiedzi, wykorzystania zawartych w nich informacji, analizy i interpretacji tekstów kultury oraz tworzenia wypowiedzi bardzo ważne jest rozwijanie zdolności analitycznego i syntetycznego myślenia, dostrzegania związków przyczynowo - skutkowych i lepszego rozumienia otaczającego nas świata. Istotny jest rozwój indywidualny i społeczny, kształtowanie postawy obywatelskiej, poszanowania nie tylko tradycji i kultury własnego narodu, ale też innych kultur i tradycji.

Kręgi tematyczne w poszczególnych klasach:

Klasa IV: Mieć kogoś bliskiego

1. Bajki i baśnie
2. Szkoła i przyjaźnie
3. Dom, rodzina, ojczyzna
4. W świecie wyobraźni i marzeń
5. Radosny czas

Klasa V: Sprostać obowiązkom

1. Mity i legendy
2. Przygody i podróże
3. Obowiązki i przyjemności
4. Przyjaźń i miłość
5. Odpowiedzialność za siebie i świat

Klasa VI: Mądrość powinna być początkiem dobra

1. Lekcje patriotyzmu
2. Podróże w czasie i w przestrzeni
3. Każdy kiedyś chodził do szkoły
4. Rozwijać się każdego dnia
5. Cywilizacja: zagrożenie czy postęp?

Klasa VII: Określam siebie

1. Starożytność to fundament
2. Krzyżem i mieczem
3. Człowiek w centrum świata
4. Ludzie siedemnastowieczni
5. Myślę, więc jestem.
6. Czas burzy i naporu
7. Społeczeństwo jest żywym organizmem
8. Ku jednostce zmierza wszystko
9. Ludzkie potrzeby i pragnienia
10. Czasy braterstwa i grozy
11. W kropli atramentu

Klasa VIII: Nasz świat, nasza godność, nasza przyszłość

1. „Człowiek jest istotą społeczną.” (Arystoteles)
2. „Rządy właściwe to rządy słuszne i sprawiedliwe.” (św. Tomasz z Akwinu)
3. „Nie ma nic bardziej pięknego i godnego niż należycie spełniać rolę człowieka.” (M. Montaigne)
4. „Swoboda jest największym darem.” (M. de Cervantes Saavedra)
5. „Niebo gwiazdziste nade mną i prawo moralne we mnie.” (I. Kant)
6. „Miejcie nadzieję, bo nadzieja przejdzie z was do przyszłych pokoleń i ożywi je.” (J. Słowacki)
7. „Człowiek zawsze może wstąpić na lepszą drogę.” (H. Sienkiewicz)
8. „Szczęście moje mieści się w wyrazie: wolność.” (S. Żeromski)
9. „Wolność nie jest ulgą, lecz trudem wielkości” (L. Staff)
10. „Przebudź się, jesteś wolny” (K.K. Baczyński)
11. „Chcesz służyć sprawie pokoju, szanuj wolność” (Jan Paweł II).

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Zgodnie z podstawą programową z 2017 roku najważniejsze zadania, jakie stoją przed nauczycielami języka polskiego na II etapie edukacyjnym, to:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
2. Znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
3. Kształtowanie umiejętności uczestniczenia w kulturze polskiej i europejskiej, szczególnie w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym.
4. Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami.
5. Kształcenie postawy szacunku dla przeszłości i tradycji literackiej jako podstawy tożsamości narodowej.
6. Poznawanie wybranych dzieł wielkich pisarzy polskich w kontekście podstawowych informacji o epokach, w których tworzyli (zwłaszcza w klasach VII i VIII).
7. Rozwijanie zainteresowania kulturą w środowisku lokalnym i potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.

II. Kształcenie językowe.

1. Rozwijanie rozumienia wartości języka ojczystego oraz jego funkcji w budowaniu tożsamości osobowej ucznia oraz wspólnot: rodzinnej, narodowej i kulturowej.
2. Rozwijanie rozumienia twórczego i sprawczego charakteru działań językowych oraz formowanie odpowiedzialności za własne zachowania językowe.
3. Poznawanie podstawowych pojęć oraz terminów służących do opisywania języka i językowego komunikowania się ludzi.
4. Kształcenie umiejętności porozumiewania się (słuchania, czytania, mówienia i pisanie) w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, w tym także z osobami doświadczającymi trudności w komunikowaniu się.
5. Kształcenie umiejętności poprawnego mówienia oraz pisanie zgodnego z zasadami ortofonii oraz pisowni polskiej.

6. Rozwijanie wiedzy o elementach składowych wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz ich funkcjach w strukturze tekstów i w komunikowaniu się.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Usprawnianie czynności fonacyjnych, artykulacyjnych i prozodycznych uczniów.
2. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.
3. Kształcenie umiejętności wygłaszania, recytacji i interpretacji głosowej tekstów mówionych, doskonalenie dykcji i operowania głosem.
4. Rozpoznawanie intencji rozmówcy oraz wyrażanie intencji własnych, rozpoznawanie języka jako działania (akty mowy).
5. Rozwijanie umiejętności stosowania środków stylistycznych i dbałości o estetykę tekstu oraz umiejętności organizacji tekstu.
6. Poznawanie podstawowych zasad retoryki, w szczególności argumentowania, oraz rozpoznawanie manipulacji językowej.
7. Rozbudzanie potrzeby tworzenia tekstów o walorach estetycznych i podejmowania samodzielnych prób literackich.

IV. Samokształcenie.

1. Rozwijanie szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.
2. Rozwijanie umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.
3. Rozwijanie umiejętności rzetelnego korzystania ze źródeł wiedzy, w tym stosowania cudzysłowu, przypisów i odsyłaczy oraz szacunku dla cudzej własności intelektualnej.
4. Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się oraz porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.
5. Zachęcanie do rozwijania swoich uzdolnień przez udział w różnych formach poszerzania wiedzy, na przykład w konkursach, olimpiadach przedmiotowych i wykładach oraz rozwijanie umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy.
6. Rozwijanie umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji.

Material nauczania

Material nauczania nalezy dobierać do oczekiwanych osiągnięć. Zadaniem nauczyciela jest wykształcenie określonych umiejętności, a nie „przerobienie określonej partii materiału”. Ważne jest dążenie do zrozumienia, a nie pamięciowego opanowania przez uczniów podanych informacji.

Material nauczania przedstawiamy w układzie tabelarycznym. Klasom przyporządkowane zostały określone zagadnienia, ale o kolejności ich wprowadzania decyduje nauczyciel, uwzględniając potencjał swoich uczniów. Należy pamiętać, aby ósmoklasista poznał pojęcia na tyle, aby umożliwiły mu one wykazanie się wymienionymi w podstawie programowej umiejętnościami.

Większość i zagadnień pojawia się w tabeli we wszystkich klasach. Ma to na celu przypomnienie i pogłębienie rozumienia pojęć poprzez użycie w nowych trudniejszych kontekstach. Pojawienie się terminu w klasie IV jest niejako wprowadzające i ma za zadanie oswoić ucznia z nowym pojęciem. W kolejnych klasach następuje jego głębsze zrozumienie i umocnienie.

Zagadnienia teoretyczne nauczyciel wprowadza podczas obserwacji pewnych zjawisk teoretycznoliterackich lub językowych. Wynikająca z ukazywanych przykładów potrzeba nazywania, systematyzowania, analizowania i uogólniania upoważnia nauczyciela do operowania określonymi pojęciami.

CZYTANIE UTWORÓW LITERACKICH				
KL. IV	KL.V	KL.VI	KL.VII	KL.VIII
elementy świata przedstawionego; obrazy poetyckie; fikcja literacka; elementy realistyczne i fantastyczne; baśń; bajka; hymn; komiks; opowiadanie; powieść; epitet; porównanie; metafora; onomatopeja; zdrobnienia; zgrubienia; personifikacja; animizacja; anafora; pytanie retoryczne; powtórzenie; elementy konstrukcyjne utworu: tytuł, podtytuł, motto, puenta, punkt kulminacyjny, morał; rytmizacja wypowiedzi: wers, rym, strofa, refren,	Tak samo jak w klasie IV, a ponadto: legenda, mit, przypowieść; nowela; dziennik; pamiętnik; powieść obyczajowa, przygodowa, młodzieżowa, fantastycznonaukowa; apostrofa; narracja pierwszoosobowa i trzecioosobowa; bohaterowie epizodyczni; wątki poboczne; porównywanie doświadczeń bohaterów z własnymi;	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: powieść detektywistyczna, fantasy; własne doświadczenia i elementy wiedzy o kulturze wykorzystane do interpretacji tekstu;	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: epika, liryka, dramat; pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń, tren, ballada, tragedia; budowa dramatu; neologizm; eufemizm; porównanie homeryckie; symbol; alegoria; komizm; ironia; wartości estetyczne utworów; wartości uniwersalne; elementy wiedzy o historii i literaturze; konteksty biograficzne, historyczne, historycznoliterackie, kulturowe, filozoficzne, społeczne	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: epopeja; inwokacja; problematyka egzystencjalna;

liczba sylab w wersie; fabuła; kolejność wydarzeń i ich zależność; dialog i monolog; narrator; podmiot liryczny; bohaterowie główni i drugoplanowi; tematyka i problematyka utworu; wątek główny; znaczenie dosłowne i przenośne; ocena postaci i zdarzeń; wskazywanie wartości przedstawionych w utworze.				
ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
tekst informacyjny; informacje wprost i pośrednie; temat i główna myśl tekstu; relacje między częściami wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie); informacje ważne i drugorzędne; fakt a opinia; komiks jako tekst kultury; teksty literackie, muzyczne, plastyczne, audiowizualne;	Tak samo, jak w klasie IV, a ponadto: tekst publicystyczny, reklamowy; teksty filmowe, teatralne; cechy programu informacyjnego i rozrywkowego; gra aktorska, reżyser, scenariusz, dekoracja, charakterystyka, kostiumy, rekwizyty; adaptacja filmowa, sceniczna, radiowa;	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: przekład intersemiotyczny; świadomy i uważny odbiór filmu, koncertu, spektaklu, programu radiowego i telewizyjnego	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: cytowanie odpowiednich fragmentów tekstów; porządkowanie informacji; interpretowanie dzieła sztuki; różnice między literaturą piękną a naukową, popularnonaukową; wartości estetyczne tekstów; nawiązania do wątków literackich i kulturowych	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: różnice między literaturą a publicystyką;
GRAMATYKA JĘZYKA POLSKIEGO				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
rozpoznawanie w tekście czasowników, rzeczowników, przymiotników, przysłówków, liczebników, zaimków, przymków, spójników; części mowy odmienne a nieodmienne; rola czasownika w wypowiedzi; formy osobowe i nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy	Tak samo, jak w klasie IV, a ponadto: wykrzyknik; partykuła; temat fleksyjny i końcówka; przekształcanie strony czynnej na bierną i odwrotnie; określanie form fleksyjnych; dopełnienie bliższe i dalsze; okolicznik czasu, miejsca, przyczyny, celu, sposobu, warunku, przyzwolenia, stopnia	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: związek zgody, związek przynależności, związek rządu;	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: upodobnienia fonetyczne, uproszczenia grup spółgłoskowych; wyraz podstawowy, wyraz pochodny, podstawa słowotwórcza, formant, rodzaje formantów; realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu; rodzina wyrazów, wyraz pokrewne, rdzeń słowotwórczy;	Tak samo, jak w klasach poprzednich, a ponadto: zasady dotyczące wyjątków od reguły polskiego akcentu

zakończone na - no, - to); przypadek, osoba, liczba, rodzaj, czas, tryb, strona, aspekt w poszczególnych częściach mowy; stosowanie poprawnych form gramatycznych; stopniowanie przymiotników i przysłówków; podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie, okolicznik; związki wyrazowe; wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące; równoważnik zdania; zdanie pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte; zdanie złożone;	i miary; przekształcanie konstrukcji składniowych, np. zdań na równoważniki, zdań pojedynczych w złożone i odwrotnie;		wyrazy złożone i ich typy; imiesłowowy, ich tworzenie i odmiana; imiesłowowy równoważnik zdania i przekształcanie go na zdanie złożone i odwrotnie; wypowiedzenia wielokrotnie złożone; mowa zależna i niezależna	
ZRÓŻNICOWANIE JĘZYKA				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
cechy języka mówionego i pisanego; styl stosowny do sytuacji komunikacyjnej; związki frazeologiczne;	Tak samo jak w klasie IV, a ponadto: wyrazy wieloznaczne; słownictwo neutralne i wartościujące; synonimy, antonimy	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: oficjalna i nieoficjalna odmiana polszczyzny; spójność formalna i semantyczna tekstu	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (archaizmy, kolokwializmy, terminologia naukowa); wyrazy rodzime i zapożyczone; skrót i skrótowce; nazwy miejscowe, osobowe i ich poprawne formy gramatyczne; sposoby wzbogacania słownictwa; homonimy; treść i zakres znaczeniowy wyrazu	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: Regionalne i środowiskowe odmiany języka; styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny
KOMUNIKACJA JĘZYKOWA I KULTURA JĘZYKA				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
komunikat informacyjny, literacki, reklamowy; nadawca i odbiorca; sytuacja komunikacyjna; niewerbalne środki komunikacyjne;	Tak samo jak w klasie IV, a ponadto: komunikat ikoniczny; etykieta językowa	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: reguły akcentowania	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: norma językowa wzorcowa i użytkowa;	Tak samo jak w klasach poprzednich.

głoska, litera, sylaba, akcent, intonacja				
ORTOGRAFIA I INTERPUNKCJA				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
reguły ortograficzne i interpunkcyjne oraz ich poprawne stosowanie				
ELEMENTY RETORYKI				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
rozmowa na zadany temat; uporządkowanie wypowiedzi; selekcja informacji;	Tak samo jak w klasie IV, a ponadto: argumenty i kontrargumenty;	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: środki perswazji	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: funkcjonalne wykorzystywanie środków retorycznych; gromadzenie i porządkowanie materiału rzeczowego do tworzenia wypowiedzi; plan kompozycyjny wypowiedzi; rytm akapitowy w wypowiedzi; teza i hipoteza; przykład a argument; wywód argumentacyjny; środki perswazji i manipulacji z reklamie; zasady etyki wypowiedzi	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: zgadzanie się lub polemizowanie z cudzymi poglądami;
MÓWIENIE I PISANIE				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
dialog; streszczenie; opowiadanie odtwórcze i twórcze; opis; list; podziękowanie; życzenia; charakterystyka; wygłaszanie z pamięci tekstów, ze zrozumieniem, odpowiednią intonacją i dykcją; plan odtwórczy i twórczy; sms,	Tak samo jak w klasie IV, a ponadto: sprawozdanie; dedykacja; zaproszenie; ogłoszenie; tekst o charakterze argumentacyjnym notatka; e-mail; wykorzystywanie wiedzy o języku w tworzonych wypowiedziach	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: opis przeżyć wewnętrznych; redagowanie scenariusza filmowego na podstawie fragmentów książki lub własnych pomysłów	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: recenzja; rozprawka; przemówienie; wywiad; parafrazowanie cudzego tekstu; interpretacja głosowa czytanych i wygłaszanych tekstów	Tak samo jak w klasach poprzednich, a ponadto: podanie; życiorys; CV; list motywacyjny;
SAMOKSZTAŁCENIE				
KL. IV	KL. V	KL. VI	KL. VII	KL. VIII
ciche i głośne czytanie; różne formy zapisywania informacji; gromadzenie i selekcjonowanie informacji i wiadomości;			korzystanie z informacji z poszanowaniem praw autorskich; rozwijanie uzdolnień i zainteresowań;	

korzystanie z zasobów bibliotecznych; korzystanie ze słowników; krytyczna ocena pozyskanych informacji; życie kulturalne regionu; technologie informacyjne	uczestnictwo w życiu kulturalnym regionu; udział w projektach edukacyjnych (prezentacje, projekty wystaw, krótkie filmy); udział w wykładach, konkursach; samodzielna prezentacja wyników swojej pracy; nawyki systematycznego uczenia się; krytyczne myślenie i formułowanie opinii.
--	--

Material lekturowy

KLASA IV – MIEĆ KOGOŚ BLISKIEGO:

I. BAJKI I BAŚNIE

1. Ewa Łepkowska „Wakacje” – wiersz
2. Czesław Janczarski „Pamiętka z wakacji” – wiersz
3. Anna Kamińska „Książka”
4. Wiera Badalska „Przepraszam, smoku”
5. Ewa Szelburg – Zarembina „Baśń o kocie w butach”
- 6. Charles Perrault „Kopciuszek”**
- 7. Aleksander Puszkina „Bajka o rybaku i rybce”**
- 8. Hans Christian Andersen „Baśnie”, w tym:**
 - a) „Księżniczka na ziarnku grochu”
 - b) „Stokrotka”
 - c) „Słowik”
 - d) „Dziewczyna, która podeptała chleb”
 - e) „Królowa Śniegu”
- 9. Carlo Collodi „Pinokio”**
10. Jan Brzechwa „Ta oraz inne bajki” - wiersz
- 11. Jan Brzechwa „Akademia Pana Kleksa”**

II. SZKOŁA I PRZYJAŹNIE

1. Jan Twardowski „W klasie” – wiersz
2. Joanna Kulmowa „Marzenia” - wiersz
- 3. Jan Twardowski „Zeszyt w kratkę”**
4. Joanna Papuzińska „Pytania” - wiersz
5. Agnieszka Frączek „Paczka” – wiersz
- 6. Maria Kruger „ Ucho, dynia, sto dwadzieścia pięć”**
7. Igor Sikirycki „Zoologiczny talent” – wiersz
8. Adam Mickiewicz „Przyjaciele” – wiersz
9. Ignacy Krasicki „Przyjaciele” – bajka
- 10. Frances Hodgson Burnett „Tajemniczy ogród”**

11. Barbara Stenka „Flexi – gwiazda z netu” – fragment książki „Hela i jej zajęcia pozaszkolne”
12. Katarzyna Jędraszko „Spotkać przyjaciela”
- 12. Jerzy Chmielewski „Tytus, Romek i Atomek” cz.I**

III. DOM, RODZINA, OJCZYZNA

1. Joanna Papuzińska „Historia” – wiersz
2. Anna Czerwińska –Rydel „Tajemnica Matyldy” – fragment książki
- 3. Frances Hodgson Burnett „Mała księżniczka”**
4. Anna Kamińska – „Babcia”, „Mój dziadzio” – wiersze
5. Juliusz Słowacki – „Do matki” – wiersz
6. Adam Mickiewicz „Powrót taty” – ballada
7. Ignacy Krasicki „Ptaszki w klatce”, „Potok i rzeka” – bajki
8. Józef Wybicki „Mazurek Dąbrowskiego”
9. Antoni Słonimski „Polska” - wiersz
10. Juliusz Słowacki „ W pamiętniku Zofii Bobrówny” – wiersz
11. Władysław Bełza „ Katechizm polskiego dziecka” – wiersz
12. Oskar Kolberg „O mój rozmarynie” – pieśń
13. Franciszek Kowalski „Tam na błoni” – piosenka
14. Michał Zieliński „Serce w plecaku” – piosenka
15. Józef Szczepański „Pałacyk Michła” - piosenka
16. Bożena Mściwujewska „ Jesień w Krakowie” – wiersz

IV. W ŚWIECIE WYOBRAŹNI I MARZEŃ

- 1. Joanna Chmielewska „Nawiedzony dom”**
2. Jerzy Ficowski „Dom, w którym śmiesz” - wiersz
3. Jerzy Ficowski „Jak budzik nocą chodził” - wiersz
4. Julian Tuwim „Dyzio marzyciel” – wiersz
5. Józef Ratajczak „Przed nocą” – wiersz
6. Małgorzata Strzałkowska „Taka noc” – wiersz
- 7. Roald Dahl „Charlie i fabryka czekolady”**
8. Danuta Wawiłow „Listy” – wiersz
9. Danuta Wawiłow „Szybko” - wiersz
- 10. Marek Kamiński „Marek – chłopiec, który miał marzenia”**

V. RADOSNY CZAS

1. Leopold Staff „Deszcz majowy” – wiersz
2. Tadeusz Wyrwa – Krzyżański „Trzepak” – wiersz
3. Danuta Wawiłow „Kałużyści” – wiersz
4. Ryszard Groński „Uśmiech psa” – wiersz
5. Józef Ratajczak „Odwiedziny” - wiersz
- 13. Rene Goscinny, Jean – Jacques Sempe „Wakacje Mikołajka”**

Ponadto w klasie IV: przedstawienie teatralne, film, słuchowisko radiowe, wystawa muzealna, obrazy, fotografie, rysunki, czasopisma dziecięce

KLASA V – SPROSTAĆ OBOWIĄZKOM:

I. MITY I LEGENDY

1. Danuta Wawiłow „Drzewo” – wiersz
2. Czesław Miłosz „Przypowieść o maku” – wiersz
3. **Jan Parandowski „Mitologia”:**
 - a) **mit o powstaniu świata,**
 - b) **mit o Prometeuszu,**
 - c) **mit o Syzyfie,**
 - d) **mit o Demeter i Korze,**
 - e) **mit o Dedalu i Ikarze,**
 - f) **mit o Heraklesie,**
 - g) **mit o Tezeuszu i Ariadnie,**
 - h) **mit o Orfeuszu i Eurydyce.**
4. **Wanda Chotomska „Legendy polskie”:**
 - a) „**Legenda o Lechu, Czechu i Rusie**”,
 - b) „**Legenda o Popielu i Mysiej Wieży**”,
 - c) „**Legenda o Piaście i postrzyżynach**”,
 - d) „**Legenda o Kraku i Wandzie**”
 - e) „**Legenda o Czarodziejskim Młynku z Wieliczki**”,
 - f) „**Legenda o Warsie i Sawie**”,
 - g) „**Legenda o Bazyliuszku**”,
 - h) „**Legenda o Złotej Kaczce**”,
5. Michał Kubaszkowski „Legenda o powstaniu Opola” - legenda
6. Tomasz Kapica „Skąd się wzięło nasze Koźle?” – artykuł
7. **Adam Mickiewicz „Pani Twardowska”**
8. **Janusz Christa „Kajko i Kokosz”**

II. PRZYGODY I PODRÓŻE:

1. Julian Tuwim „Deszczyk” – wiersz
2. Adam Mickiewicz „Burza” – fragment „Pana Tadeusza”
3. Danuta Wawiłow „Jak wygląda wiatr?” - wiersz
4. Zofia Besczyńska „Podróż” – wiersz
5. **Henryk Sienkiewicz „W pustyni i w puszczy”**
6. Anna Kamińska „Widok z gór” – wiersz
7. Józef Ratajczak „Droga za progiem” – wiersz
8. Zbigniew Herbert „Pudełko zwane wyobraźnią” – wiersz
9. **Alfred Szklarski „ Tomek w krainie kangurów”**
10. Ludmiła Marjańska „Słońce, gorąca gwiazda” - wiersz

11. Antoni Wit „Noc” - wiersz
12. Joanna Kulmowa „Pod asfaltem” –wiersz
- 13. Juliusz Verne „W 80 dni dookoła świata”**

III. OBOWIĄZKI I PRZYJEMNOŚCI:

1. Julian Tuwim „Dwa wiatry” - wiersz
2. Józef Ratajczak „Dwa słońca” – wiersz
3. **Mark Twain „Przygody Tomka Sawyer’a”**
4. Izabela Klebańska „Nokturn”, „Wariacje” – wiersze
5. Jan Kochanowski „Pieśń świętojańska o Sobótce”
6. **Janusz Korczak „Król Maciuś I”**

IV. PRZYJAŹŃ I MIŁOŚĆ

1. Agnieszka Hajec „Przyjaźń” – wiersz
2. Wanda Chotomska „Najlepiej razem” – wiersz
3. **Ferenc Molnar „Chłopcy z Placu Broni”**
4. Jan Twardowski „Nie płacz” – wiersz
5. Leopold Staff „Czucie niewinne” - wiersz
6. **Irena Jurgielewiczowa „Ten obcy”**

V. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA SIEBIE I ŚWIAT:

1. Tadeusz Różewicz „List do ludożerców”
2. Anna Kamieńska „Są takie wyspy” – wiersz
3. Czesław Miłosz „Przypowieść o maku” – wiersz
4. **Bolesław Prus „Katarynka”**
5. Ewa Lipska „Dom Dziecka” – wiersz
6. Grzegorz Kasdepke „Pan Wredzik”
7. Biblia: stworzenie świata i człowieka, przypowieść o siewcy, o talentach, o pannach roztropnych, o miłosiernym samarytaninie
8. **C.S. Lewis „Opowieści z Narnii: Lew, Czarownica i stara szafa”**

Ponadto w klasie V: przedstawienie teatralne, film, słuchowisko radiowe, program telewizyjny, wystawa, obrazy, rysunki, fotografie, plakaty, czasopisma dziecięce.

KLASA VI – MĄDROŚĆ POWINNA BYĆ POCZĄTKIEM DOBRA

I. LEKCJE PATRIOTYZMU:

1. Adam Mickiewicz „Świtez”
2. Adam Mickiewicz „Dwór w Soplicowie” – fragment „Pana Tadeusza”
3. Adam Mickiewicz „Poloneza czas zacząć” – fragment „Pana Tadeusza”
4. Adam Mickiewicz „Gra Wojskiego” - fragment „Pana Tadeusza”
5. Adam Mickiewicz „Ważna Sędziego nauka o grzeczności” - fragment „Pana Tadeusza”
6. Maria Konopnicka „Rota” - wiersz
7. Antoni Słonimski „Polska” – wiersz
8. Konstanty Ildefons Gałczyński „Pieśń o żołnierzach z Westerplatte” – wiersz
9. Paweł Beręsewicz „ Tajemnica człowieka z bliźną” – fragment
- 10. Halina Rudnicka „Chłopcy ze Starówki”**

II. PODRÓŻE W CZASIE I W PRZESTRZENI:

1. Wisława Szymborska „Tutaj” – wiersz
2. Wisława Szymborska „Pomysł” - wiersz
3. Franziska Gehm, „Wysłannicy” – fragment . książki „Rodzina Pompadauz. Purkająca świnia z obwisłym brzuchem”
4. Cornelia Funke „Za bramą Ombry” - fragment książki „Atramentowa krew”
- 5. J.R.R. Tolkien „Hobbit, czyli tam i z powrotem”**
6. Wisława Szymborska „Do własnego wiersza”
7. Wisława Szymborska „Kałuża”
- 8. Lewis Carroll „Alicja w krainie czarów”**
9. Czesław Miłosz „ Furtka”
10. Czesław Miłosz „Ojciec w bibliotece”
- 11. Charles Dickens „Opowieść wigilijna”**
- 12. Andrzej Maleszka ”Magiczne drzewo”**

III. KAŻDY KIEDYŚ CHODZIŁ DO SZKOŁY

1. Jacek Podsiadło „Na przerwie” fragment książki „Czerwona kartka dla Sprężyny”
- 2. Edmund Niziurski „Sposób na Alcybiadesa”**
3. Jan Twardowski „Do moich uczniów” – wiersz
4. Julian Tuwim „Nauka” – wiersz
- 5. Kornel Makuszyński „Szatan z siódmej klasy”**

IV. ROZWIJAĆ SIĘ KAŻDEGO DNIA

1. Tadeusz Różewicz „Kasztan” – wiersz
2. Małgorzata Hillar „Zakochana” - wiersz
- 3. Lucy M. Montgomery „Ania z Zielonego Wzgórza”**

4. Jacek Podsiadło „O natręctwach” - fragment książki „Trzy domy. O progu dorosłości, lustrze samego siebie i o tym, że nie wyważa się otwartych drzwi”
5. Eoin Colfer „Każdy musi coś poświęcić” – fragment książki „Benny i Omar”
6. Natalia Pliszka „Dziękuję” – wiersz
7. Magda Czapińska, Marcin Kydryński „Joszko Broda” – piosenka
8. Ashley Hodgeson, „Bieg ku marzeniom” – fragment książki „Balsam dla duszy nastolatka”
9. Jeremi Przybora „Nie będę dorosły” – piosenka
- 10. Rafał Kosik, Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi;**

V. CYWILIZACJA – ZAGROŻENIE CZY POSTĘP?

1. Czesław Miłosz „Z okna” – wiersz
2. Platon „Pismo i pamięć”
- 3. Stanisław Lem „Bajki robotów”**
4. Paweł Leśczycki „Sim city” – wiersz
5. Tadeusz Różewicz „Przepaść” – wiersz
6. Tadeusz Różewicz „List do ludożerców” – wiersz
7. Edward Stachura „Ite missa est (pieśń na wyjście)” – wiersz
8. Cyprian Kamil Norwid „Sieroctwo” - wiersz
9. Czesław Miłosz „Wieść” - wiersz
10. Czesław Miłosz „Uczni” – wiersz
- 11. Guss Kuijer „Książka wszystkich rzeczy”**

Ponadto w klasie VI: przedstawienie teatralne, film, słuchowisko radiowe, program telewizyjny, wystawa, obraz, rysunek, fotografia, czasopisma, komiks.

KLASA VII – OKREŚLAM SAM SIEBIE:

I. STAROŻYTNOŚĆ TO FUNDAMENT

1. Nikos Chadzinikolau „Bogowie i ludzie” – fragment książki „Mity greckie”
2. Tadeusz Linkner „Słowiańskie bogi” - fragment
3. Katarzyna Marciniak „Dobroczyńca ludzkości” – fragment książki „Mitologia grecka i rzymska”
4. Wanda Markowska „Niobe” - wiersz
5. Konstanty Ildefons Gałczyński „Niobe” – wiersz
6. Norman Davies „Legenda o Europie” – fragment książki „Rozprawa historyka z historią”
7. Czesław Miłosz „Z okna” – wiersz
8. „Stworzenie człowieka” – fragment Księgi Rodzaju
9. Roman Brandstaetter „Stworzenie człowieka” – wiersz
10. Agnieszka Osiecka „Adam i Ewa” – piosenka
11. „Hymn o miłości” – fragment Nowego Testamentu
12. Platon „Fajdros” – fragment dialogu

13. Jonasz Kofta „Kiedy się dziwić przestanę” - wiersz
14. Bolesław Prus „Faraon” – fragmenty
15. „Wieża Babel” – fragment Księgi Rodzaju
16. Wisława Szymborska „Na wieży Babel” – wiersz
17. Paweł Leśczycki „Sim city” – wiersz
18. Kodeks Hammburabiego – fragmenty
19. Dekalog – fragment Księgi Wyjścia

II. KRZYŻEM I MIECZEM

1. „Bogurodzica”
2. „Legenda o św. Aleksym” – fragmenty
3. Kazimiera Iłakowiczówna „Opowieść małżonki świętego Aleksego”
4. „Pieśń o Rolandzie” – fragmenty
5. Gall Anonim „Kronika polska” – fragmenty
6. Roger Lancelyn Green „Pierwsza przygoda Okrągłego Stołu”
7. **Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy”**

III. CZŁOWIEK W CENTRUM ŚWIATA

1. Wisława Szymborska „W zatrzęsieniu” – wiersz
2. Czesław Miłosz „Dar” – wiersz
3. Mikołaj Re „Baba, co w pasyją płakała”
4. Mikołaj Rej „Żywot człowieka poczciwego” - fragmenty
5. Jan Kochanowski „Na dom w Czarnolesie”
6. Julian Tuwim „Rzecz Czarnoleska”
7. Jan Kochanowski „ Na lipę”
8. Jan Kochanowski „Na zdrowie”
9. Jan Kochanowski „Pieśń o cnocie”
10. „Jan Kochanowski „Pieśń o dobrej sławie”
11. Zbigniew Herbert „Pan Cogito”
12. Jan Kochanowski „ Czego chcesz od nas, Panie?”
13. Jan Kochanowski „Tren VII”
14. Jan Kochanowski „Tren VIII”
15. Bolesław Leśmian „Urszula Kochanowska” –wiersz
16. Francesco Petrarca „Sonet 132”
17. **William Szekspir „Romeo i Julia”**
18. Cyprian Kamil Norwid „W Weronie”

IV. LUDZIE SIEDEMNASTOWIECZNI

1. Miquel de Cervantes „Don Kichot” – fragmenty
2. Mikołaj Sęp – Sarzyński „Sonet IV”

3. Jan Andrzej Morsztyn „Do trupa”
4. Jan Andrzej Morsztyn „Do panny”
5. Jan Andrzej Morsztyn „Cud miłości”
6. Czesław Miłosz „Miłość”

V. MYŚLĘ, WIĘC JESTEM

1. Franciszek Karpiński „Pieśń o narodzeniu Pańskim”
2. Franciszek Karpiński „Pieśń poranna”
3. Franciszek Karpiński „Laura i Filon”
4. Maria Pawlikowska – Jasnorzewska „Laura i Filon”
5. Ignacy Krasicki „Ptaszki w klatce”
6. Ignacy Krasicki „Kruk i lis”
7. Ignacy Krasicki „Malarze
8. Ignacy Krasicki „Mądry i głupi”
9. Ignacy Krasicki „Żona modna”
10. Ignacy Krasicki „Hymn do miłości ojczyzny”
11. Czesław Miłosz „Myślę o codziennym życiu”
12. Zbigniew Herbert „Przesłanie Pana Cogito”

VI. CZAS BURZY I NAPORU

1. Adam Mickiewicz „Romantyczność”
2. Władysław Broniewski „Ballady i romanse”
- 3. Adam Mickiewicz „Dziady cz. II”**
- 4. Juliusz Słowacki „Balladyna”**
- 5. Aleksander Fredro „Zemsta”**
6. Adam Mickiewicz „Polały się łzy”
7. Adam Mickiewicz „Reduta Ordona”
8. Juliusz Słowacki „Sowiński w okopach Woli”
9. Juliusz Słowacki „Hymn”
10. Cyprjan Kamil Norwid „Moja piosnka (II)”

VII. SPOŁECZEŃSTWO JEST ŻYWYM ORGANIZMEM

- 1. Robert Louis Stevenson „Wyspa skarbów”**
2. Maria Konopnicka „Contra spem spero”
3. Adam Asnyk „Daremne żale, próżny trud”
4. Adam Asnyk „Sonet XIII”
- 5. Bolesław Prus „Kamizelka”**

VIII. KU JEDNOSTCE ZMIERZA WSZYSTKO

1. Kazimierz Przerwa – Tetmajer „Melodia mgieł nocnych”
2. Kazimierz Przerwa - Tetmajer „Koniec wieku XIX”

3. Jan Kasprówic „Dies irae”
4. Jan Kasprówic „Hymn św. Franciszka z Asyżu”
- 5. Agata Christie „Niespodziewany gość”**
6. Władysław Stanisław Reymont „Chłopi” - fragmenty
- 7. Stefan Żeromski „Syzyfowe prace”**
8. Czesław Miłosz „Jedni rodzą się od razu uczyłowieczeni”

IX. LUDZKIE POTRZEBY I PRAGNIENIA

1. Konstanty Ildefons Gałczyński „Prośba o wyspy szczęśliwe”
2. Julian Tuwim „Czereśnie”
3. Leopold Staff „Wysokie drzewa”
4. Julian Tuwim „Do krytyków”
5. Julian Tuwim „Ranyjulek”
6. Kazimierz Wierzyński „Zielono mam w głowie”
7. Maria Pawlikowska – Jasnorzewska „Fotografia”
8. Czesław Miłosz „20 lutego 1938 roku”

X. CZASY BRATERSTWA I GROZY

1. Antoni Słonimski “Alarm”
- 2. Arkady Fiedler “Dywizjon 303”**
3. Krzysztof Kamil Baczyński „Elegia o chłopcu polskim”
4. Krzysztof Kamil Baczyński „Lasem”
- 5. Miron Białoszewski „Pamiętnik z powstania warszawskiego”**
6. Tadeusz Różewicz „Ocalony”
7. Tadeusz Różewicz „Róża”
8. Tadeusz Różewicz „Warkoczyk
9. Antoni Słonimski „Ten jest z ojczyzny mojej”
10. Czesław Miłosz „Modlitwa wigilijna”

XI. W KROPLI ATRAMENTU

- 1. Ernest Hemingway „Stary człowiek i morze”**
2. Jan Twardowski „Śpieszmy się”
3. Edward Stachura „Wędrówką życie jest człowieka”
- 4. Antoine de Saint Exupery „Mały Książę”**
5. Czesław Miłosz „Wiara”
6. Halina Poświatowska „Zawsze, kiedy chcę żyć, krzyczę”
- 7. Krystyna Siesicka „Zapałka na zakręcie”**
8. Wisława Szymborska „W rzece Heraklita”
9. Zbigniew Herbert „Kamyk”
10. Zbigniew Herbert „Pan od przyrody”

Ponadto w klasie VII: przedstawienie teatralne, film, słuchowisko radiowe, program telewizyjny, wystawa, obraz, rysunek, fotografia, czasopisma, piosenka.

KLASA VIII – NASZ ŚWIAT, NASZA GODNOŚĆ, NASZA PRZYSZŁOŚĆ

I. „CZŁOWIEK JEST ISTOTĄ SPOŁECZNĄ” (ARYSTOTELES)

1. Sofokles „Antygona”
2. Czesław Miłosz „Antygona”
3. Horacy „Do Leukonoe”
4. Zbigniew Herbert „Apollo i Marsjasz”
5. Jarosław Iwaszkiewicz „Ikar”
6. Ernerst Bryll „Wciąż o Ikarach głośzą”
7. Perykles „Mowa peloponeska” – fragment
8. Platon „Państwo” – fragment
9. Arystoteles „Polityka” – fragment
10. Cynceron „O państwie” - fragment
11. Zbigniew Herbert „Dlaczego klasycy?”
12. Czesław Miłosz „Dziecię Europy”
13. Józef Baran „Gdzieś na biegunach, gdzieś w środku świata”

II. „RZĄDY WŁAŚCIWE TO RZĄDY SŁUSZNE I SPRAWIEDLIWE” (ŚW. TOMASZ Z AKWINU)

1. Henryk Sienkiewicz „Quo vadis”
2. Anna Kamińska „Modlitwa do świętego Franciszka”
3. Św. Tomasz z Akwinu „O władzy” – fragmenty

III. „NIE MA NIC BARDZIEJ PIĘKNEGO I GODNEGO NIŻ NALEŻYCI SPEŁNIAĆ ROLE CZŁOWIEKA” (M. MONTAIGNE)

1. Daniel Naborowski „Cnota grunt wszystkiemu”
2. Piotr Skarga „Kazania sejmowe” – fragmenty
3. Andrzej Frycz Modrzewski „O poprawie Rzeczpospolitej” - fragmenty

IV. „SWOBODA JEST NAJWIĘKSZYM DAREM” (M. DE CERVANTES SAAVEDRA)

1. Łukasz Opaliński „Obrona Polski” – fragment
2. Czesław Miłosz „W mojej ojczyźnie”
3. Czesław Miłosz „Na Niego czekaj”

V. „NIEBO GWIAZDZISTE NADE MNĄ I PRAWO MORALNE WE MNIE” (I. KANT)

1. John Locke „Drugi traktat o rządzie” – fragment
2. Monteskiusz „O duchu praw” – fragment
3. Czesław Miłosz „Powinien, nie powinien”

VI. „MIEJCIE NADZIEJĘ, BO NADZIEJA PRZEJDZIE Z WAS DO PRZYSZŁYCH POKOLEŃ” (J. SŁOWACKI)

1. Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz”
2. Henryk Sienkiewicz „Latarnik”
3. Adam Mickiewicz „Śmierć Pułkownika”
4. Adam Mickiewicz „Oda do młodości”
5. Jan Twardowski „Oda do rozpaczy”
6. Adam Mickiewicz „Świtezianka”
7. Adam Mickiewicz „Świtez”
8. Juliusz Słowacki „Testament mój”

VII. „CZŁOWIEK ZAWSZE MOŻE WYBRAĆ LEPSZĄ DROGĘ” (H. SIENKIEWICZ)

1. Maria Konopnicka „Mendel Gdański”
2. Maria Konopnicka „Wolny najmita”
3. Adam Asnyk „Do młodych”
4. Adam Asnyk „Sonet XXIX”
5. Alexis de Tocqueville „O demokracji w Ameryce”

VIII. „SZCZĘŚCIE MOJE MIEŚCI SIĘ W WYRAZIE WOLNOŚĆ” (S. ŻEROMSKI)

1. Leopold Staff „O miłości wroga”
2. Jan Kasprówicz „Rzadko na moich wargach”
3. Susan B. Anthony „Czy głosując, obywatel Stanów Zjednoczonych popełnia przestępstwo?”
4. Mahatma Gandhi „Moja religią jest brak przemocy”

IX. „WOLNOŚĆ NIE JEST ULGĄ, LECZ TRUDEM WIELKOŚCI” (L. STAFF)

1. Józef Beck „Przemówienie w Sejmie 5 maja 1939 roku”
2. Kazimierz Wierzyński „Mecz futbolowy”
3. Maria Pawlikowska - Jasnorzewska „Ranny ptak”
4. Ernest Hemingway „Stary człowiek i morze”

X. „PRZEBUDŹ SIĘ, JESTEŚ WOLNY” (K.K. BACZYŃSKI)

1. Gen. Tadeusz Bór – Komorowski „Przyczyny wybuchu Powstania Warszawskiego 1 sierpnia 1944 roku” - fragment

2. **Melchior Wańkowicz „Ziele na kraterze”**
3. Krzysztof Kamil Baczyński „Biała magia”
4. Julian Przyboś „Póki my żyjemy”
5. **Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec”**

XI. „CHCESZ SŁUŻYĆ SPRAWIE POKOJU, SZANUJ WOLNOŚĆ” (JAN PAWEŁ II)

1. Miron Białoszewski „Autoportret radosny”
2. Jan Nowak Jeziorański „Inauguracyjny program Rozgłośni Polskiej RWE, 3 maja 1952r.”
3. Tadeusz Różewicz „Prawa i obowiązki”
4. Czesław Miłosz „Który skrzywdziłeś”
5. Martin Luther King „, I have a dream, 28 sierpnia 1963 r.”
6. **Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie umarłych poetów”**
7. Ernest Bryll „Co o bigosie pisać narodowym? ”
8. Jan Paweł II „Homilia na Placu Zwycięstwa w Warszawie, 2 czerwca 1972 r.”
9. Zbigniew Herbert „Potęga smaku”
10. Jan Twardowski „Pan Jezus niewierzących”
11. Jan Twardowski „Rachunek dla dorosłego”
12. Ks. Jerzy Popiełuszko „Kazanie 26 sierpnia 1983 r.”
13. Lech Wałęsa „Przemówienie na Kongresie USA listopad 1989 r.”
14. Josif Brodski „Piosenka o Bośni”
15. Nelson Mandela „Inauguracyjna mowa prezydenta RPA, 10 maja 1994 r.”
16. Wypowiedzi prezydenta USA Georga Busha i burmistrza NY Rudolpha Giuliani, 18 września 2001 roku”
17. Wiktor Juszczenko „Pomarańczowa rewolucja” - fragmenty
18. **Jerome David Salinger „Buszujący w zbożu”**
19. Edward Stachura „Prefacja”
20. Stanisław Barańczak „Spójrzmy prawdzie w oczy”
21. Wisława Szymborska „Schyłek wieku”
22. **Krystyna Siesicka „Zapałka na zakręcie”**
23. Edward Stachura „Życie to nie teatr”
24. Jan Twardowski „Dziękuję”
25. **Dorota Terakowska „Poczwarka”**
26. **Suzanne Collins „Igrzyska śmierci”**
27. **Katarzyna Ryrych, Barbara Kosmowska, Katarzyna Terechowicz. Wojciech Cesarz, Paweł Beręsewicz, Andrzej Maleszka „Gorzka czekolada”**

Ponadto w klasie VIII: przedstawienie teatralne, film, słuchowisko radiowe, program telewizyjny, wystawa, obraz, rysunek, fotografia, czasopisma, komiks, piosenka.

TREŚCI NAUCZANIA – CELE SZCZEGÓŁOWE

Cele szczegółowe, czyli jakie stawiać wymagania

KLASA IV
I. Kształcenie literackie i kulturowe
1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji;2) rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach, ze szczególnym uwzględnieniem ich w prozie realistycznej, baśniowej;3) rozpoznaje czytany utwór jako baśń, bajkę, hymn, opowiadanie, dziennik, powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe;4) zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, personifikację, animizację, anaforę, pytanie retoryczne, powtórzenie oraz określa ich funkcje;5) omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego;6) rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie;7) opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność;8) odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze;9) charakteryzuje podmiot liryczny, narratora, bohaterów w czytanych utworach;10) wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy;11) określa tematykę oraz problematykę utworu;12) wskazuje i omawia wątek główny utworu;13) nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst;14) objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;15) określa doświadczenia bohaterów literackich;16) przedstawia rozumienie własne utworu i je uzasadnia;17) wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach;18) wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera.
2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny;
- 2) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednie;
- 3) określa temat i główną myśl tekstu;
- 4) dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- 5) odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych;
- 6) odróżnia informację o faktach od opinii;
- 7) charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy;
- 8) rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych;
- 9) odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia;
- 10) dokonuje odczytania tekstów kultury poprzez przekład intersemiotyczny;
- 11) świadomie i z uwagą odbiera filmy, spektakle, koncerty, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży.

II. Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) rozpoznaje w wypowiedziach czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki, liczebniki, zaimki, przyimki, spójniki i określa ich funkcje w tekście;
- 2) odróżnia części mowy odmienne a nieodmienne;
- 3) dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi; odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje formy osobowe i nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na - no, -to, konstrukcje z się); rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;
- 4) rozpoznaje formy przypadków, osoby, liczby, rodzaju, czasu, trybu, strony odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka;
- 5) stosuje poprawnie formy gramatyczne;
- 6) poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki;
- 7) nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie, okolicznik);
- 8) rozpoznaje związki wyrazowe;
- 9) rozpoznaje typy wypowiedzeń, uwzględniając cel wypowiedzi: wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące – rozumie ich funkcje i je stosuje;
- 10) rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone, równoważniki zdań; rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;
- 11) przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego;
- 2) używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- 3) rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi;
- 4) rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach;
- 5) rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście;
- 6) dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- 7) rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) identyfikuje tekst jako komunikat informacyjny, literacki, reklamowy;2) identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;3) określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;4) rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (gest, mimika, postawa ciała);5) rozumie pojęcia: głoska, litera, sylaba, akcent;6) stosuje intonację poprawną ze względu na cel wypowiedzi.
4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:
zna, rozumie, stosuje reguły i zasady ortograficzne oraz interpunkcyjne.
III. Tworzenie wypowiedzi
1. Elementy retoryki. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumacząc sens;2) tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi;3) dokonuje selekcji informacji;4) zna zasady budowania akapitów;
2. Mówienie i pisanie. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, streszczenie, opowiadanie odtwórcze i twórcze, opis, list, podziękowanie, życzenia, charakterystyka;2) wygłasza z pamięci tekst, ze zrozumieniem, odpowiednią intonacją i dykcją, właściwym akcentowaniem;3) tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu;4) opowiada o przeczytanym tekście;5) rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. sms) i odpowiednio się nimi posługuje;6) tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji.
IV. Samokształcenie. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) doskonali ciche i głośne czytanie;2) doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji;3) korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje;4) zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotece szkolnej oraz on – line)5) korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, oraz słownika terminów literackich;6) zwraca uwagę na typy definicji słownikowych, określa ich swoistość;7) rozwija umiejętności krytycznej oceny pozyskanych informacji;8) poznaje życie kulturalne swojego regionu;9) rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań.

KLASA V

I. Kształcenie literackie i kulturowe

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

- 1) omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji;
- 2) rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach, ze szczególnym uwzględnieniem ich w prozie realistycznej, baśniowej, fantasy;
- 3) rozpoznaje czytany utwór jako baśń, legendę, bajkę, hymn, przypowieść, mit, opowiadanie, nowelę, dziennik, pamiętnik, powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści i opowiadania: obyczajowe, przygodowe, fantasy;
- 4) zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, personifikację, animizację, apostrofę, anaforę, pytanie retoryczne, powtórzenie oraz określa ich funkcje;
- 5) omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego;
- 6) rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie;
- 7) opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność;
- 8) odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze;
- 9) charakteryzuje podmiot liryczny, narratora, bohaterów w czytanych utworach;
- 10) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze
- 11) wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy;
- 12) określa tematykę oraz problematykę utworu;
- 13) wskazuje i omawia wątek główny utworu oraz wątki poboczne;
- 14) nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst;
- 15) objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;
- 16) określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi;
- 17) przedstawia rozumienie własne utworu i je uzasadnia;
- 18) wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach;
- 19) wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
- 2) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednie;
- 3) określa temat i główną myśl tekstu;
- 4) dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- 5) odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych;
- 6) odróżnia informacje o faktach od opinii;
- 7) charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy;
- 8) rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych;
- 9) wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka); wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego);
- 10) rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego (np. filmowa, sceniczna, radiowa) oraz wskazuje różnice między tekstem literackim a jego adaptacją;
- 11) odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia;
- 12) dokonuje odczytania tekstów kultury poprzez przekład intersemiotyczny;
- 13) świadomie i z uwagą odbiera filmy, spektakle, koncerty, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży.

II. Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) rozpoznaje w wypowiedziach czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki, liczebniki, zaimki, przyimki, spójniki, partykuły, wykrzykniki i określa ich funkcje w tekście;
- 2) odróżnia części mowy odmienne a nieodmienne;
- 3) dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi; odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje formy osobowe i nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na -no, -to, konstrukcje z się); rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;
- 4) rozpoznaje formy przypadków, osoby, liczby, rodzaju, czasu, trybu, strony odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi; oddziela temat fleksyjny od końcówki;
- 5) rozumie poprawną konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi;
- 6) stosuje poprawnie formy gramatyczne wyrazów odmiennych;
- 7) poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach;
- 8) nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie bliższe i dalsze, okoliczniki: czasu, miejsca, przyczyny, celu, sposobu, warunku, przyzwolenia, stopnia i miary);
- 9) określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach;
- 10) rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, wyróżnia człon nadrzędny i podrzędny oraz typy związków
- 11) rozpoznaje typy wypowiedzeń, uwzględniając cel wypowiedzi: wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące – rozumie ich funkcje i je stosuje;

- 12) rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone, równoważniki zdań; rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;
- 13) przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego;
- 2) używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- 3) rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach;
- 4) dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 1) identyfikuje tekst jako komunikat informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny;
- 2) identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;
- 3) określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- 4) rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (gest, mimika, postawa ciała);
- 5) rozumie pojęcia: głoska, litera, sylaba, akcent;
- 6) stosuje intonację poprawną ze względu na cel wypowiedzi;
- 7) rozumie, na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

zna, rozumie, stosuje reguły i zasady ortograficzne oraz interpunkcyjne.

III. Tworzenie wypowiedzi

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumacząc sens;
- 2) tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi;
- 3) dokonuje selekcji informacji;
- 4) zna zasady budowania akapitów;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, streszczenie, opowiadanie odtwórcze i twórcze, opis, list, sprawozdanie, dedykacja, zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, charakterystyka, tekst o charakterze argumentacyjnym;
- 2) wygłasza z pamięci tekst, ze zrozumieniem, odpowiednią intonacją i dykcją, właściwym akcentowaniem;
- 3) tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu;
- 4) redaguje notatki;
- 5) opowiada o przeczytanym tekście;
- 6) rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. sms, e - mail) i odpowiednio się nimi posługuje;
- 7) tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji;
- 8) wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach.

IV.Samokształcenie. Uczeń:

- 1) doskonalą ciche i głośne czytanie;
- 2) doskonalą różne formy zapisywania pozyskanych informacji;
- 3) korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje;
- 4) zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotece szkolnej oraz on – line)
- 5) korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, oraz słownika terminów literackich;
- 6) zwraca uwagę na typy definicji słownikowych, określa ich swoistość;
- 7) rozwija umiejętności krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- 8) poznaje życie kulturalne swojego regionu;
- 9) rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań.

KLASA VI

I. Kształcenie literackie i kulturowe

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

- 1) omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji;
- 2) rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach, ze szczególnym uwzględnieniem ich w prozie realistycznej, baśniowej, fantastycznonaukowej lub w utworach fantasy;
- 3) rozpoznaje czytany utwór jako baśń, legendę, bajkę, hymn, przypowieść, mit, opowiadanie, nowelę, dziennik, pamiętnik, powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści i opowiadania: obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantasy;
- 4) zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, personifikację, animizację, apostrofę, anaforę, pytanie retoryczne, powtórzenie oraz określa ich funkcje;
- 5) omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego;
- 6) rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie;
- 7) opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność;
- 8) odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze;
- 9) charakteryzuje podmiot liryczny, narratora, bohaterów w czytanych utworach;
- 10) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze
- 11) wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy;
- 12) określa tematykę oraz problematykę utworu;
- 13) wskazuje i omawia wątek główny utworu oraz wątki poboczne;
- 14) nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst;
- 15) objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;
- 16) określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi;
- 17) przedstawia rozumienie własne utworu i je uzasadnia;

- 18) wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze;
- 19) wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach;
- 20) wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera.

2.Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
- 2) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednie;
- 3) określa temat i główną myśl tekstu;
- 4) dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- 5) odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych;
- 6) odróżnia informację o faktach od opinii;
- 7) charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy;
- 8) rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych;
- 9) wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka); wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego);
- 10) rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego (np. filmowa, sceniczna, radiowa) oraz wskazuje różnice między tekstem literackim a jego adaptacją;
- 11) odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia;
- 12) dokonuje odczytania tekstów kultury poprzez przekład intersemiotyczny;
- 13) świadomie i z uwagą odbiera filmy, spektakle, koncerty, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży.

II. Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) rozpoznaje w wypowiedziach czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki, liczebniki, zaimki, przyimki, spójniki, partykuły, wykrzykniki i określa ich funkcje w tekście;
- 2) odróżnia części mowy odmienne a nieodmienne;
- 3) dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi; odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje formy osobowe i nieosobowe czasownika (bezokolicznik, formy zakończone na - no, -to, konstrukcje z się); rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;
- 4) rozpoznaje formy przypadków, osoby, liczby, rodzaju, czasu, trybu, strony odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi; oddziela temat fleksyjny od końcówki;
- 5) rozumie poprawną konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi;
- 6) stosuje poprawnie formy gramatyczne wyrazów odmiennych;
- 7) poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach;
- 8) nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie bliższe i dalsze, okoliczniki: czasu, miejsca,

- przyczyny, celu, sposobu, warunku, przyzwolenia, stopnia i miary;);
- 9) określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach;
 - 10) rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, wyróżnia człon nadrzędny i podrzędny oraz typy związków
 - 11) rozpoznaje typy wypowiedzeń, uwzględniając cel wypowiedzi: wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące – rozumie ich funkcje i je stosuje;
 - 12) rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone, równoważniki zdań; rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;
 - 13) przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego;
- 2) posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny;
- 3) używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- 4) rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi;
- 5) rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach;
- 6) rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście;
- 7) dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- 8) rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach;
- 9) zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 1) identyfikuje tekst jako komunikat informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny;
- 2) identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;
- 3) określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- 4) rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (gest, mimika, postawa ciała);
- 5) rozumie pojęcia: głoska, litera, sylaba, akcent; zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów;
- 6) stosuje intonację poprawną ze względu na cel wypowiedzi;
- 7) rozumie, na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

zna, rozumie, stosuje reguły i zasady ortograficzne oraz interpunkcyjne.

III. Tworzenie wypowiedzi

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumacząc sens;
- 2) rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji;
- 3) tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi;
- 4) dokonuje selekcji informacji;
- 5) zna zasady budowania akapitów;
- 6) rozróżnia i wskazuje środki perswazji, rozumie ich funkcję.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, streszczenie, opowiadanie odtwórcze i twórcze, opis, list, sprawozdanie, dedykacja, zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, charakterystyka, tekst o charakterze argumentacyjnym;2) wygłasza z pamięci tekst, ze zrozumieniem, odpowiednią intonacją i dykcją, właściwym akcentowaniem, z odpowiednim napięciem emocjonalnym i z następstwem pauz;3) tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu;4) redaguje notatki;5) opowiada o przeczytanym tekście;6) rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. sms, e - mail) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etyki językowej;7) tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji;8) redaguje scenariusz filmowy na podstawie fragmentów książki oraz własnych pomysłów;9) wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach.
IV.Samokształcenie. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) doskonali ciche i głośne czytanie;2) doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji;3) korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje;4) zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotece szkolnej oraz on – line)5) korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, oraz słownika terminów literackich;6) zwraca uwagę na typy definicji słownikowych, określa ich swoistość;7) rozwija umiejętności krytycznej oceny pozyskanych informacji;8) poznaje życie kulturalne swojego regionu;9) rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań.

KLASA VII – Uczeń spełnia wymagania określone dla klas IV – VI , a ponadto:
I. Kształcenie literackie i kulturowe
1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none">1) rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka, dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór dla odpowiedniego rodzaju;2) rozróżnia gatunki epiki, liryki i dramatu, w tym: pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń,3) tren, ballada, tragedia i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich;

- 4) wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog;
- 5) rozpoznaje w tekście literackim: neologizm, eufemizm, porównanie homeryckie, symbol, alegoria i określa ich funkcję;
- 6) zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa ich funkcje;
- 7) zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej funkcje;
- 8) określa wartości estetyczne poznawanych utworów literackich;
- 9) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji;
- 10) wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i literaturze;
- 11) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty: biograficzne, historyczne, historycznoliterackie, kulturowe, filozoficzne, społeczne;
- 12) recytuje utwór literacki w interpretacji zgodnej z jego tematem i stylem.

2.Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;
- 2) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- 3) interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);
- 4) dostrzega różnice między literaturą piękną a naukową, popularnonaukową;
- 5) określa wartości estetyczne tekstów;
- 6) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

II. Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) rozumie mechanizm upodobnień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie; rozumie rozbieżności między mową i pismem;
- 2) rozpoznaje wyraz podstawowy, wyraz pochodny; rozumie pojęcie podstawy słowotwórczej; w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaje formantów; wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym, rozumie realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu, rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń;
- 3) zna zasady tworzenia wyrazów złożonych, odróżnia ich typy;
- 4) rozpoznaje imiesłowowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje imiesłowowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie;
- 5) rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone;
- 6) rozróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, archaizmy, kolokwializmy); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone; zna typy skrótów i skrótowców określa ich funkcje w tekście;
- 2) rozpoznaje nazwy miejscowe, osobowe, rodzaje nazw miejscowych, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców;
- 3) zna sposoby wzbogacania słownictwa;
- 4) rozumie znaczenie homonimów;

5) rozróżnia treść i zakres znaczeniowy wyrazu

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 1) rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach;
- 2) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;
- 3) rozumie, na czym polega błąd językowy

4) Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

zna, rozumie, stosuje reguły i zasady ortograficzne oraz interpunkcyjne.

III. Tworzenie wypowiedzi

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;
- 2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny wypowiedzi;
- 3) tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu pisemnych wypowiedzi oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych);
- 4) wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
- 5) odróżnia przykład od argumentu;
- 6) przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego;
- 7) rozpoznaje oraz rozróżnia środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych, określa ich funkcje;
- 8) rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, przemówienie, wywiad;
- 2) wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, streszcza, rozbudowuje i parafrazuje;
- 3) formułuje pytania do tekstu;
- 4) dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów.

IV. Samokształcenie. Uczeń:

- 1) rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji;
- 2) rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania;
- 3) uczestniczy w życiu kulturalnym regionu;
- 4) uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych);
- 5) pogłębia swoją wiedzę przedmiotową i uczestniczy w wykładach publicznych, konkursach itp.;
- 6) rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy;
- 7) rozwija nawyki systematycznego uczenia się;
- 8) rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

KLASA VIII– Uczeń spełnia wymagania określone dla klas IV – VI , a ponadto:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

- 1) rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka, dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór dla odpowiedniego rodzaju;
- 2) rozróżnia gatunki epiki, liryki i dramatu, w tym: pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń, tren, ballada, epepeja, tragedia i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich;
- 3) wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog;
- 4) rozpoznaje w tekście literackim: neologizm, eufemizm, porównanie homeryckie, symbol, alegoria i określa ich funkcję;
- 5) zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa ich funkcje;
- 6) zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej funkcje;
- 7) określa w poznanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji;
- 8) określa wartości estetyczne poznawanych utworów literackich;
- 9) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji;
- 10) wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i literaturze;
- 11) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty: biograficzne, historyczne, historycznoliterackie, kulturowe, filozoficzne, społeczne;
- 12) recytuje utwór literacki w interpretacji zgodnej z jego tematem i stylem.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;
- 2) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- 3) interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);
- 4) dostrzega różnice między literaturą piękną a naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa;
- 5) rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż, wywiad, artykuł, felieton i określa ich podstawowe cechy;
- 6) określa wartości estetyczne tekstów;
- 7) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

II. Kształcenie językowe

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) rozumie mechanizm upodobień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie; rozumie rozbieżności między mową i pismem;
- 2) rozpoznaje wyraz podstawowy, wyraz pochodny; rozumie pojęcie podstawy słowotwórczej; w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaje formantów; wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym, rozumie realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu, rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń;
- 3) zna zasady tworzenia wyrazów złożonych, odróżnia ich typy;
- 4) rozpoznaje imiesłowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje

imiesłowowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie;
5) rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone;
6) rozróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie;
7) rozumie i stosuje zasady dotyczące wyjątków od reguły polskiego akcentu.
2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:
1) dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, archaizmy, kolokwializmy); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone; zna typy skrótów i skrótowców określa ich funkcje w tekście;
2) rozpoznaje nazwy miejscowe, osobowe, rodzaje nazw miejscowych, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców;
3) zna sposoby wzbogacania słownictwa;
4) rozumie znaczenie homonimów;
5) wyróżnia środowiskowe i regionalne odmiany języka;
6) rozróżnia treść i zakres znaczeniowy wyrazu;
7) rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny.
3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:
1) rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach;
2) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;
3) rozumie, na czym polega błąd językowy
4) Ortografia i interpunkcja. Uczeń:
zna, rozumie, stosuje reguły i zasady ortograficzne oraz interpunkcyjne.
III. Tworzenie wypowiedzi
1. Elementy retoryki. Uczeń:
1) funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;
2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny wypowiedzi;
3) tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu pisemnych wypowiedzi oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych);
4) wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
5) odróżnia przykład od argumentu;
6) przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego;
7) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
8) rozpoznaje oraz rozróżnia środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych, określa ich funkcje;
9) rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi.
2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, przemówienie, wywiad;
- 2) wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, streszcza, rozbudowuje i parafrazuje;
- 3) formułuje pytania do tekstu;
- 4) dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów.

IV.Samokształcenie. Uczeń:

- 8) rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji;
- 9) rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania;
- 10) uczestniczy w życiu kulturalnym regionu;
- 11) uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych);
- 12) pogłębia swoją wiedzę przedmiotową i uczestniczy w wykładach publicznych, konkursach itp.;
- 13) rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy;
- 14) rozwija nawyki systematycznego uczenia się;
- 15) rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

Najskuteczniejszym środkiem do osiągnięcia celów dydaktycznych jest motywacja wewnętrzna nie odwołująca się do systemu kar i nagród. Nauczyciel powinien inspirować ucznia, uczyć samodzielności, budować wiarę we własne możliwości, kształtować autorefleksję. Ma być przewodnikiem ucznia w procesie uczenia się. Jego rola ma być ograniczona do minimum, Uczeń powinien podczas lekcji mówić, czytać, słuchać, pisać, myśleć, analizować, wyciągać wnioski. Realizacja programu „Czytam, myślę, rozumiem i tworzę” musi być oparta na strategii oceniania kształtującego. Uczniów motywuje docenianie, poczucie bezpieczeństwa. Ważne, by stosować właściwą informację zwrotną, najpierw zauważać sukcesy, a dopiero potem przechodzić do uwag krytycznych wypowiedzianych z sympatią i szacunkiem oraz wskazać, co i jak należy poprawić, a także, jak pracować nad doskonaleniem danej umiejętności. Wskazywanie błędów nie może mieć jakichkolwiek cech piętnowania. Uczeń ma rywalizować sam ze sobą, a nie z innymi uczniami. Celem powinno być bezbłędne wykonanie zadania, a nie bycie lepszym od innych. Zadaniem nauczyciela jest nieustanne pobudzanie ciekawości, wskazywanie celowości uczenia się, przydatności wiedzy i umiejętności.

Nauczyciel powinien sprawdzać pracę uczniów i jej efekty na bieżąco, a także po zrealizowaniu materiału zawartego w kolejnych działach programu oraz na zakończenie semestru i roku szkolnego. Ważne, aby doceniać postępy, jakie robią uczniowie, bez względu na to, czy są one bardzo duże, czy skromne – istotne jest to, żeby wynikały z rzeczywistego wysiłku ucznia. Warto także zauważać wysiłek wkładany we współpracę. Pracując w parach czy zespołach uczniowie sami się uczą, porządkują i strukturalizują swoją wiedzę. W czasie omawiania zadań mają okazję do refleksji na sposobem uczenia się. Należy także poświęcić uwagę emocjom towarzyszącym pracy uczniów, wzajemnym relacjom z innymi. Dzięki temu uczniowie samodzielnie poszukują, dokonują selekcji informacji, uogólniają i wyciągają wnioski. Niebagatelny wpływ na proces uczenia się ma także

samoocena i ocena koleżeńska, w wyniku które uczniowie poznają siebie, własne możliwości i obszary wymagające doskonalenia.

Podstawowe narzędzia, które zapewniają osiągnięcia założonych celów to:

1. formułowanie celów w języku zrozumiałym dla ucznia w ilości, by wiedział on, w jakim kierunku zmierza – nie wystarczy zapoznać uczniów z tematem lekcji, trzeba wyjaśnić, co uczeń powinien osiągnąć podczas zajęć, gdyż znajomość celów mobilizuje uczniów i skłania ich do odpowiedzialności;
2. powiązanie celów z treściami zapisanymi w podstawie programowej;
3. sprawdzenie, czy cele zostały zrealizowane, np. poprzez metodę zdań podsumowujących;
4. podanie kryteriów oceniania w taki sposób, aby uczniowie wiedzieli nie tylko, czego mają się uczyć, ale także – w jaki sposób;
5. powiązanie nowego tematu z wiedzą nabytą przez uczniów wcześniej;
6. podanie na początku lekcji pytania kluczowego;
7. zadawanie pytań otwartych;
8. zastosowanie samooceny i oceny koleżeńskiej;
9. praca w parach i w zespołach;
10. przekazywanie informacji zwrotnej zawierającej:
 - 1) wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia;
 - 2) odnotowanie tego, co wymaga poprawy;
 - 3) wskazówki, jak poprawić pracę;
 - 4) wskazówki, jak uczeń powinien pracować dalej.
11. podsumowanie – sprawdzenie, czy cele zostały osiągnięte i czy uczeń znalazł odpowiedź na pytanie kluczowe.

WARUNKI REALIZACJI

Zadaniem nauczyciela na II etapie edukacyjnym jest głównie:

1. wychowanie świadomego odbiorcy i uczestnika kultury;
2. rozwijanie poczucia tożsamości narodowej;
3. rozwijanie ciekawości świata i motywowanie do poznawania kultury regionu oraz dziedzictwa narodowego;
4. kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur;
5. rozwijanie umiejętności komunikowania się;
6. rozwijanie umiejętności formułowania myśli, opisywania świata, oceniania postaw i zachowań zgodnie z zasadami etyki i kultury języka;
7. kształcenie umiejętności posługiwania się różnymi gatunkami wypowiedzi;
8. kształtowanie samodzielności w zdobywaniu informacji oraz wykorzystania we własnym rozwoju;
9. wychowanie do aktywnych postaw w życiu i brania odpowiedzialności za swoje czyny.

Aby to osiągnąć, nauczyciel musi tworzyć sytuacje sprzyjające rozwojowi zainteresowań uczniów i ich zdolności. Ma stosować metody zapewniające integrację kształcenia literackiego, językowego i kulturowego. Powinien wykorzystywać takie metody pracy, jak np.: dyskusja, debata, dramat, projekt edukacyjny, dzięki czemu uczeń nie tylko samodzielnie będzie docierał do informacji, ale będzie potrafił również zaprezentować efekty kształcenia się.

SPRAWDZANIE I OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Sprawdzanie osiągnięć uczniów ma służyć ich doskonaleniu się. Uczeń jest oceniany i ocenia siebie po to, by poznać nie tylko swoje mocne strony, ale również by obserwował swoje postępy i wyznaczał sobie cele. Polonista diagnozuje różnorodne osiągnięcia uczniów. Sposoby, którymi może się posługiwać, to:

1. wypowiedzianie się na forum klasy: opowiadanie, opisywanie, zabieranie głosu na temat, recytacja, technika głośnego czytania z odpowiednim tempem, modulacją głosu –mówienie;
2. pytania do tekstu słuchanego, polecenia ustne – słuchanie;
3. redagowanie krótkich i długich tekstów – pisanie;
4. pytania sprawdzające rozumienie i znajomość czytanych samodzielnie tekstów (także lektur);
5. sprawdzanie stopnia rozumienia tekstów kultury (także pozawerbalnych), opis, ocena wybranych tekstów kultury (z uwzględnieniem odrębności tworzywa) – odbiór tekstów kultury.

Sprawdzanie osiągnięć powinno się odbywać według jasnych i stałych zasad. Należy:

1. jasno określić wymagania, co będzie przedmiotem oceny – określone umiejętności i zakres materiału (zarówno literacko-kulturowego, jak i językowego);
2. poinformować o tym uczniów (odpowiednio wcześniej);
3. przygotować zróżnicowane zadania (krótka, rozszerzona odpowiedź, zadania z lukami, krótkie i długie zadania otwarte, zadania zamknięte) wyboru;
4. przeprowadzić sprawdzian;
5. omówić go wspólnie z uczniami, wskazując osiągnięcia i motywując do dalszej pracy nad słabymi stronami;
6. wyciągnąć wnioski do dalszej pracy.

Autorka programu

Magdalena Szyndziolorz – nauczycielka języka polskiego w Publicznej Szkole Podstawowej nr 16 w Kędzierzynie – Koźlu, pracowała także w gimnazjum. Absolwentka filologii polskiej na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, studiów podyplomowych z historii na Uniwersytecie Opolskim, studiów podyplomowych z edukacji europejskiej na Uniwersytecie Śląskim. Ukończyła kurs oceniania kształtującego w Centrum Edukacji Obywatelskiej, kurs kształcenia kompetencji kluczowych w Ośrodku Rozwoju Edukacji, uczestniczy w programie Całościowy Rozwój Szkoły CRS 1. Jest autorką innowacji pedagogicznej „Sztafeta pokoleń – droga Polaków do wolności” oraz programu własnego nauczania wiedzy o społeczeństwie „Gimnazjalista – młody obywatel”.